

UNIVERZITA KARLOVA

Pedagogická fakulta

Speciální pedagogika

Autoreferát (teze) disertační práce

Pohledy žáků ze sociálně rizikového prostředí na drogovou závislost

Opinions of pupils from socially risk environment regarding drug addiction

Vypracoval: Mgr. Kateřina Čtvrtečková

Obor: Speciální pedagogika

Vedoucí práce: PaedDr. Lubomír Bajcura, CSc., Ph.D.

Místo a rok odevzdání: Praha 2021

Úvod

Tématu disertační práce *Pohledy žáků ze sociálně rizikového prostředí na drogovou závislost* jsem dospěla na základě stále aktuálnějšího tématu užívání drog. Drogová problematika je natolik rozsáhlá, dotýkající se všech věkových skupin, sociálního postavení a není dán jednoznačný důvod pro užívání návykových látek. Zastávám názor, že nejrizikovější je užívání návykových látek dětmi a mládeží, proto jsem zaměřila svou práci právě na tuto skupinu.

Tématem dnešní doby je chudoba, sociální vyloučení a z toho plynoucí navazující problémy společnosti. Problematika sociálního vyloučení hraje v České republice značnou roli zejména ve vztahu k etnicitě, zejména minoritních skupin populace. Tyto skupiny obyvatel jsou často odsouvány na okraj společnosti, čímž dochází k tzv. sociální exkluzi. Pojmem sociální exkluze, resp. sociálním vyloučením tak označujeme proces, v jehož rámci je jedinci, skupině jedinců či komunitě výrazně znesnadňován či zcela zamezován přístup ke zdrojům, pozicím a příležitostem, které umožňují zapojení do sociálních, ekonomických a politických aktivit majoritní společnosti. Z toho samozřejmě vyplývají další navazující problémy, mezi nimiž stěžejní roli sehrává drogová problematika, která tvoří téma disertační práce, a to se zaměřením na sociálně vyloučené lokality v Ústeckém kraji, neboť Ústecký kraj stojí ve vztahu k problematice sociálně vyloučených lokalit v popředí.

Samotná disertační práce je rozdělena na teoretickou a výzkumnou část. V teoretické části je prvotním cílem doložit ucelený pohled na zvolenou problematiku, tedy poskytnout vhled do sociálně vyloučených lokalit Ústeckého kraje, na problémy, se kterými se jejich obyvatelé potýkají, včetně sociálně ekonomických dopadů. Výzkumná část plynule navazuje na předchozí teoretickou a zaměřuje se na výsledky výzkumu provedeného formou dotazníků distribuovaných a následně zpracovaných žáky základních škol ve vytipovaných sociálně vyloučených lokalitách. Cílová skupina respondentů, byla vybrána záměrně, a to z důvodu, aby bylo možné zjistit, jak velkou roli drogová problematika sehrává na jejich formování, zda a do jaké míry ovlivňuje pravděpodobnost, že děti a dospívající mládež ze sociálně vyloučených lokalit budou mít zkušenost s užíváním návykových látek dříve a ve větší míře než děti z neohrožených skupin a současně s tím, zda jsou děti z ohrožené skupiny náchylnější nejen k užívání návykových látek, ale také k rizikové chování, které s užíváním návykových látek přímo souvisí. V práci jsou zjištěná a vyhodnocená data porovnána s výstupy zpracovanými Úřadem Vlády ČR, aby bylo možné stanovit, v jak velkém rozsahu drogová problematika shora uvedené ovlivňuje. V neposlední řadě má práce za cíl přinést nástin možného řešení v oblasti prevence, neboť vytvoření a užití souboru efektivních opatření právě již v počátku vzniku nežádoucích jevů by mělo přinést maximální efekt.

Design výzkumu byl koncipován podle cílů disertační práce, výzkumných otázek a stanovených hypotéz. Vzhledem k zaměření disertační práce bylo prvotním cílem s ohledem na specifickou cílovou skupinu dětí provést kvantitativně orientovaný přístup zkoumání, tento přístup se jevil jako nejvhodnější.

Na základě analýzy odborné literatury, je u dětí žijících v sociálně vyloučených lokalitách velké riziko užívání návykových látek a to již ve věku, který je nižší než u běžné populace. Samozřejmě tato znalost a častější užívání návykových látek dává předpoklad, že děti ze sociálně vyloučených lokalit více inklinují k rizikovému chování. Stanovené hypotézy se zabývaly stanovením problematiky, zda pro děti ze sociálně vyloučených lokalit jsou snadněji dostupné návykové látky, než u vrstevníků v obecné populaci.

Specifikou předkládané práce, a jejího sociálního výzkumu je povaha daného problému, stejně jako v jiných výzkumných oblastech je i v tomto případě výzkum založen na empirickém kontaktu s realitou. Svým sociálním rozměrem, sociálním fenoménem a zkoumáním se zaměřuje na jevovou stránku a vede k poznání a pochopení hlubších souvislostí. Dle Reichela (2009) je jakýkoliv zkoumaný sociální aspekt součástí širšího kontextu, tedy sociálního světa, který je vícedimenzionální a hlavně neustále proměnlivý.

Pro výzkum disertační práce jsem využila zkrácený dotazník ESPAD. Výchozím bodem dle Chomynové, Csémy (2016) pro zjištění užívání návykových látek u dospívajících byla mezinárodní projekt ESPAD (Evropská školní studie o alkoholu a jiných drogách). Tento celoevropský projekt je realizován každé 4 roky a to od roku 1995, kdy pro disertační práci jsou důležitá již publikovaná data z výzkumu v r. 2015. Hlavním cílem projektu ESPAD je získání přehledu o užívání legálních a nelegálních drog u mládeže a analyzovat základní vztahy u rizikového chování a indikátorů.

Ve výzkumu jsem použila dotazníkové zpracování ve zkrácené verzi, kdy jsem použila pouze otázky, který mají vztah k cílové problematice. Dotazníkový formulář obsahuje základní otázky, které jsou formulované a hlavně povinné pro všechny zapojené země.¹ Dotazník pro vlastní výzkum tvoří 42 otázek.

¹ Studie ESPAD byla poprvé realizována v roce 1995 pod záštitou Pompidou Group Rady Evropy ve 26 evropských zemích. V 80. letech 20. století bylo v evropských zemích velmi málo studií zaměřených na užívání návykových látek. V současné době se účastní studie 35 evropských, pouze 21 zemí se účastnilo všech vln sběru dat.

Na závěr předkládané práce jsou shrnuty výsledky výzkumu, jsou zhodnoceny nejen výsledky, ale také hypotézy a v neposlední řadě se zabýváme přínosem práce jako samotné pro praxi a hlavně konstrukci preventivních programů.

Metody výzkumu a stanovené hypotézy

Hlavní cílem výzkumné části je analýza užívání návykových látek u adolescentů v sociálně vyloučených lokalitách Ústeckého kraje. Cílem výzkumu je získání ucelené představy o znalosti návykových látek u adolescentů žijících v těchto vyloučených lokalitách, shrnutí těchto získaných dat a porovnání s daty získanými v Ústeckém kraji v předchozích letech, komparovat je s celorepublikovými daty výzkumné studie ESPAD.

Cíl výzkumné části:

1. zmapování znalosti návykových látek u dětí žijících v sociálně vyloučených lokalitách
2. analyzování nejčastěji užívaných návykových látek u dětí žijících v sociálně vyloučených lokalitách
3. komparování získaných dat o četnosti užívání návykových látek u dětí žijících v sociálně vyloučených lokalitách s daty ESPAD (The European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs) prováděné v předchozích letech v Ústeckém kraji a poté i v České republice.

Výzkumné problémy předkládané práce:

1. Jaká je prevalence v užívání návykových látek u adolescentů žijících v sociálně vyloučené lokalitě?
2. Má vliv pohlaví na užívání návykových látek u dětí v sociálně vyloučených lokalitách?
3. Má vliv užívání návykových látek u dětí žijících v sociálně vyloučených lokalitách na jiné rizikové chování?
4. Existuje rozdíl v užívání návykových látek mezi dětmi žijících v sociálně vyloučených lokalitách a běžnou populací adolescentů?

Z výše uvedených výzkumných problémů byly stanoveny následující pracovní hypotézy:²

- 1. U našeho vzorku dětí ze sociálně vyloučených lokalit Ústeckého kraje je vyšší míra užívání návykových látek než u dětské školní populace Ústeckého kraje.**

² „... být rozumně jistí, že jsme vybrali alespoň ty nejdůležitější proměnné, které ovlivňují zkoumaný problém, a zároveň se vyhnout sbírání informací, které nutně nepotřebujeme.“ (Disman, 1993 s.86)

- 2. Bude existovat statisticky významný rozdíl mezi chlapci a děvčaty žijících v sociálně vyloučené lokalitě Ústeckého kraje u frekvence užívání alkoholu a cigaret během posledních 30 dní.**
- 3. Náš vzorek dětí ze sociálně vyloučených lokalit Ústeckého kraje mají vyšší podíl na užívání návykových látek než z celorepublikové dětské populace.**
- 4. U rizikového chování dětí ze sociálně vyloučených lokalit Ústeckého kraje bude zjištěn statisticky významný rozdíl před a po požití alkoholu.**
- 5. Děti z našeho vzorku ze sociálně vyloučené lokality Ústeckého kraje získají snadněji návykovou látku (alkohol, cigarety) než děti z běžných škol Ústeckého kraje.**
- 6. Jsou chlapci ze sociálně vyloučených lokalit Ústeckého kraje většími uživateli léků na předpis než děvčata.**

Výzkum pro disertační práci byl prováděn ve dvou etapách. K zpřesnění vlastní výzkumné strategie předvýzkum a druhý jako hlavní výzkum.

Předvýzkum se dle Keith (2003) řídil třemi cíli:

- Zda jsou otázky srozumitelné, jasné, jednoznačné, dostatečně se přesvědčit, zda otázky pro sběr dat jsou funkční.
- Při kompletování dotazníku se přesvědčit o dostatku času a přijatelné obtížnosti pro cílovou skupinu.
- Otestování za dodržení etických pravidel, průvodního dopisu, či vysvětlení.

Samotný předvýzkum byl proveden na vzorku respondentů v počtu $n = 20$ s cílem ověření funkčnosti dotazníku v praxi a získání zpětné vazby problémů pro realizaci hlavní výzkumné části.

Vlastní výzkum se uskutečnil ve třech etapách. První etapa probíhala v pečlivém prostudování dostupné odborné literatury, následně výběrem cílového souboru. Poté proběhl vlastní výzkum a vyhodnocování získaných dotazníků, zpracování dat.

Dotazníky byly do osobní domluvě s řediteli škol v sociálně vyloučených lokalitách Ústeckého kraje rozdány v třídách a to respondentům ve věkové kohortě 14-16 let osobně. Respondenti byli řádně obeznámeni s důvodem vyplnění dotazníku.

Sběr byl prováděn v ucelených třídních kolektivech, kde mohli, ale nemuseli být učitelé přítomni. Ani pokyny ESPAD neobsahují žádná pravidla, zda by měli být učitelé nebo výzkumní asistenti při

sběru dat ve třídách. Doporučením bylo, použít takové vedoucí či učitele, kterým žáci nejvíce důvěřují.

Respondentům byly rozdány čisté, neoznačené obálky a bylo důsledně dbáno, aby vyplněné dotazníky byly vráceny v zalepených obálkách. Aby bylo zabráněno unáhlenému či povrchnímu vyplňování dotazníku, bylo vždy domluveno s vedením jednotlivých škol, že bude umožněn dostatek času k samotnému vyplnění dotazníku, většinou se jednalo o dvě vyučovací hodiny jdoucí po sobě.

Samotný sběr dat v sociálně vyloučených lokalitách probíhal souběžně se sběrem dat pro Úřad vlády ČR (ESPAD). Díky spolupráci se zástupkyní Úřadu vlády ČR, Pavlou Chomynovou nedošlo k opětovnému vyplňování dotazníků v oslovených školách. Tímto se zabránilo duplicitnímu vyplňování dotazníků. Školská zařízení oslovená agenturou ke sběru dat pro Úřad vlády ČR se v Ústeckém kraji odlišovala a nezasahovala do sociálně vyloučených lokalit.

Standardizací metodiky výzkumu je základní kámen disertační práce s projektem ESPAD. Je třeba zdůraznit, že samotná standardizace nezajišťuje, že údaje jsou mezi projekty přímo srovnatelné. Kulturní kontexty, ve kterých děti odpovídaly, se liší a formálně identická opatření mohou mít různé kontexty.

Zkoumaný soubor se skládal ze všech respondentů ve věku 14 – 16 let, kteří v době prováděného výzkumu navštěvovali školy v sociálně vyloučených školách Ústeckého kraje. Jednalo se o kohortu respondentů navštěvujících 8. a 9. ročník základních škol a 1. ročník škol odborných. Při oslovování jednotlivých škol šlo o záměrný výběr přes instituce (Miovský, 2006, s. 138), kdy bylo pro cílovou skupinu využito instituce, školského zařízení vedeného pod Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy. V průběhu výběru škol docházelo k samotnému doporučení jednotlivých respondentů metodou sněhové koule (Miovský, 2006). Jak uvádí Miovský (2006) jde o metodu, která je založena na kombinaci s jiným druhem výběru. „Základním východiskem pro aplikaci této metody je získání kontaktu s první vlnou „generací“ účastníku výzkumu.“ (Miovský, 2006, s.131)

K výběru škol a následných respondentů docházelo i na základě dřívější spolupráce, či jak bylo zmiňováno doporučení na jejich známé kolegy. Studie byla provedena ve školských zařízení v sociálně vyloučených lokalitách a to v okresech Ústí nad Labem, Teplice, Chomutov, Most, Louny, Česká Kamenice, Rumburk, Varnsdorf, Bílina, Děčín.

Ve školách nacházejících se v sociálně vyloučených lokalitách bylo rozdáno 1005 dotazníků. Vyplněných respondenty se vrátilo 812 dotazníků. Po kontrole vyplněných dotazníků, bylo

převedeno 753 do elektronické podoby. Při optické kontrole bylo vyřazeno celkem 59 dotazníků, které respondenti vyplňovali mimo rozpětí, nebo doplňovali různými kresbami. Celkový získaný soubor činil 753 respondentů.

Závěr

V předkládané disertační práci přináším v dnešní době bohužel stále aktuálnější téma užívání drog. Drogová problematika je natolik rozsáhlá, dotýkající se všech věkových skupin, sociálního postavení a není dán jednoznačný důvod pro užívání návykových látek. Protože jsem toho názoru, že nejrizikovější je užívání návykových látek dětmi a mládeží, zaměřila jsem svou práci právě na tuto skupinu. Dalším momentem, který směřoval mou práci, resp. Určil oblast, ve které byla problematika užívání návykových látek sledována, je fakt, že žiji a pracuji v Ústeckém kraji, který je svým demografickým složením ovlivněným zejména pozvolna upadajícím průmyslem ve svém původním syrovém a masivním zastoupení a s tím související mírou nezaměstnanosti, strukturou jednotlivých sociálních vrstev a vznikem sociálně vyloučených lokalit. Protože by prevence, nejen v této oblasti měla být cílena na skupinu, která je z mého pohledu nejrizikovější, a to děti a mládež, bylo cílem práce přinést pohled na drogovou problematiku ve vyloučených lokalitách Ústeckého kraje.

Jak jsem uváděla, v souvislosti se stále aktuálním tématem dětí a návykových látek, jejich užíváním a nebezpečími, které to přináší, zaujímá v současné populaci emoční a komunikační postoj spojený se spektrem různých zájmů a sdělení. Spojení slov „děti“ a „návykové látky“ a v neposlední řadě „sociálně vyloučená lokalita“ má bezesporu charakter emoční konotace. Takové spojení jednoznačně a nepřikrášleně vyjadřuje něco, co k sobě nepatří, co evokuje v širší populaci nějaký závažnější a nechtěný problém, vyvolává ostrou reakci a potřebu toto ovládnout, mít dlouhodobě pod kontrolou a minimalizovat ideálně veškeré následky, které z toho plynou. Pokud se emoční a komunikační postoje převedou do podoby vhodných a správně cílených preventivních aktivit, založených na validních studiích, pak je teprve možné vytvářet smysluplné projekty a na ně navazující aktivity, které pomohou dětem vyrůstajícím v podmínkách, které jsou pro ně spíše zatěžující, než aby pomohly rozvoji samotných dětí.

Předkládaná disertační práce se dotýká tématu sociálně vyloučené lokality a návykových látek u citlivé skupiny a tou jsou právě již zmíněné děti. Ve své práci jsem se pokusila v teoretické části nejprve identifikovat a následně popsat rizika a ve spojení s praktickou částí je shrnout a přinést ucelený přehled o dosavadních poznatcích v této oblasti. I přes provedené výzkumné studie typu ESPAD je v současném stavu poznání dané problematiky patrná absence výzkumného šetření, které by bylo prováděno u skupiny dětí žijících v odlišném sociálním prostředí než u běžné populace. Svou prací jsem se snažila poukázat na určitou absenci, nebo spíše na prázdné místo, jenž by bylo

zapotřebí postupně začít zaplňovat a zmapovat aktuální situaci v sociálně vyloučené lokalitě Ústeckého kraje. Provedeným výzkumným šetřením byla snaha popsat postoj dětí k návykovým látkám, jejich znalost v této oblasti a zjistit vliv těchto látek na jejich chování tak, aby došlo v tomto směru k rozšíření znalostí o kus dále.

Teoretická část práce sama o sobě podává vhled do jednotlivých problematik, jako jsou již zmiňované sociálně vyloučené lokality Ústeckého kraje, důvody, které zapříčinily jejich vznik a existenci. Je zde dán prostor vysvětlení, co jsou návykové látky a jejich vliv na mladé lidi, zejména pak se zaměřením na činitele zvyšující či snižující riziko závislosti na návykových látkách a na to přímo navazující míra ohrožení závadovým chováním ve spojení s jejich užíváním. V neposlední řadě tato část práce přináší i charakteristiku významu samotné prevence. Prevence je z mého pohledu na rozdíl od represe, která zčásti řeší až samotné následky způsobené užíváním návykových látek, velmi důležitým prvkem, a to i s ohledem na to, že cílovou skupinou mají být právě děti a mládež. Preventivní opatření u dospělých uživatelů nebudou mít takový efekt, jako u nejmladší skupiny obyvatel, která již do kontaktu s návykovou látkou přichází. Samotná policie vytvořila několik preventivních programů, které se snaží s postupem času inovovat, reagovat v nich tak na aktuální problémy, případně programy opustit a vytvořit nové, zacílené na problematiku a oblasti, které to vyžadují. Policie jako taková při tvorbě svých preventivních programů vychází z poznatků z praxe, statistických dat, různých šetření provedených policií samotnou případně externími subjekty, ať už přibranými pro potřeby policie, nebo takovými, které poskytují služby širší odborné veřejnosti.

Práce samotná by měla určit směr, kterým by se měla společnost vydat ve snaze potlačení nežádoucích jevů jakými užívání návykových látek bezpochyby je. Výzkum provedený a popsáný v samostatné části práce byl proveden jako sonda mapující dosud řádně neprozkoumanou a nezdokumentovanou část společnosti, přičemž cílem bylo zejména poukázat na takovou skutečnost a přinést zajímavá data, díky kterým je možné zjistit aktuální stav v dané problematice a mít tak možnost efektivně redukovat negativní dopady, a to tím, že bude eliminováno riziko jejich vzniku již v samotném počátku.

Na základě shrnutí teoretických základů a vlastním průzkumem ověřených poznatků z praxe bych doporučovala:

1. zavést na regionální úrovni opětovný sběr dat obdobného charakteru jako v disertační práci, ale tak, aby to nebyl jen sběr dat pro data, tj. aby měl konkrétní využití v praxi, a bylo možné na základě těchto dat posoudit, zda dochází k posunu jednotlivých názorů;

2. navrhnout dílčí změny přístupu institucí ať státních či soukromých k dětem ze sociálně vyloučených lokalit;
3. určit konkrétní změny, dle výsledků sběru dat na úrovni primární prevence v ZŠ nacházejících se v sociálně vyloučených lokalitách;
4. stanovit konkrétní cílové vize, jasná kritéria a ukazatele, které by bylo možné užívat pro evaluaci, zda konkretizované metody primární prevence jsou opravdu účinné;
5. zapojit děti ze sociálně vyloučených lokalit do samotné prevence směrem k mladším žákům ZŠ;
6. vyzdvihnout multidisciplinární a meziresortní spolupráci.

Práce je výsledkem několikaletého studia dané problematiky a sběrem informací a dat jako podkladů pro provedený výzkum. Zpracování práce jako takové mi přineslo hlubší vzhled do popisované problematiky a rozšířilo mi obzory v této oblasti. Dovedu si představit a jsem přesvědčená, že se touto problematikou budu zabývat i v budoucnu a pokud budu oslovena k další spolupráci při tvorbě resortních preventivních programů navazujících na mnou zpracovávané téma, budu opovažovat za dokonalé splnění cíle a smyslu předkládané práce.

Seznam v tezích použité literatury a zdrojů

1. BAACKE, Dieter. *Jugend und Jugendkulturen. Darstellung und Deutung. 3., überarb. Aufl.* Weinheim: Juventa, 1999. ISBN 3-7799-0426-8.
2. BÖLLINGER, Lorenz. *Die Sucht der Helfer.* In LEGNARO, Aldo a SCHMIEDERER, Arnold. *Suchtwirtschaft. Jahrbuch Suchtforschung Bd. 1.* Münster: LIT Verlag, 2001. ISBN 38-258-3531-6.
3. BRAUN, Karl-Heinz, Konstanze WETZE, Bernd DODESBERGER, Andrea FRAUNDORFER. *Handbuch Methoden der Kinder- und Jugendarbeit: Studien zur pädagogischen Entwicklungsforschung und Qualitätssicherung.* Berlin, Münster, Wien, Zürich, London: Lit Verlag, 2005. ISBN 978-3-8258-8521-2.
4. BROŽ, Miroslav, Petra KINTLOVÁ a Ladislav TOUŠEK. *Kdo drží Černého Petra: sociální vyloučení v Liberci, Plzni a Ústí nad Labem.* Praha: Člověk v tísní - společnost při České televizi, c2007. ISBN 978-80-86961-27-9.
5. CLARK, B. Duncan et al. *Childhood risk categories for adolescent substance involvement: a general liability typology.* Drug and Alcohol Dependence, 2005. ISBN 03768716.
6. ELLIOTT, Julian a PLACE, Maurice. *Dítě v nesnázích: prevence, příčiny, terapie.* Praha: Grada, 2002. ISBN 80-247-0182-0.
7. GASTPAR, Markus. *Substitutions terapie bei Drogenabhängigkeit.* Berlin: Die Deutsche Bibliothek, 1998. ISBN 978-3-540-64539-9.
8. GÖHLERT, Fr. - Christoph a KÜHN, Frank. *Od návyku k závislosti: toxikomanie: drogy: účinky a terapie.* Praha: Ikar, 2001. Pro zdraví. ISBN 80-720-2950-9.
9. HAJNÝ, Martin. *O rodičích, dětech a drogách.* Praha: Grada, 2001. Pro rodiče. ISBN 80-247-0135-9.
10. HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace.* Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-0982-9.
11. HERRIGER, Norbert. *Empowerment in der Sozialen Arbeit.* Kohlhammer: Kohlhammer, 2020. ISBN 978-3-17-034146-3.
12. HOMFELDT, Hans, Stephan STING, Norbert HERRIGER a Thomas FREUND. *Soziale Arbeit und Gesundheit: Eine Einführung.* München: Basel: Ernst Reinhardt, 2006.

13. HORNSTEIN, Walter, Dieter FREHSEE, Norbert HERRIGER a Thomas FREUND. *Prävention: Zur kritischen Bewertung von Präventionsansätzen in der Jugendarbeit*. Opladen: Leske, Budrich, 2001. ISBN 3810028479.
14. CHOMYNOVÁ, Pavla, Ladislav CSÉMY a Viktor MRAVČÍK. *Zaostřeno*. Praha: Úřad vlády České republiky, 2016. ISSN 2336-8241.
15. CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. 2., aktualizované vydání. Praha: Grada, 2016. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5326-3.
16. ILLES, Tom. *Děti a drogy: fakta, informace, prevence*. 2. upr. vyd. Praha: ISV, 2002. ISBN 80-85866-50-1.
17. KAJANOVÁ, Alena. *Sociální práce s etnickými a menšinovými skupinami: etnické, marginální a rizikové skupiny*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta, 2009. ISBN 978-80-7394-181-9.
18. KALINA, Kamil. *Mezioborový glosář pojmů z oblasti drog a drogových závislostí*. Praha: Filia Nova, 2001. ISBN 80-238-8014-4.
19. KELLER, Jan. *Exkluze jako sociální problém: Pojmenování nového jevu. Exkluze jako sociální problém a jako otázka metodologická*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2014. ISBN 978-80-7464-490-0.
20. KLEIMAN, Mark a HAWDON, James. *Encyclopedia of drug policy*. SAGE Reference, 2011. ISBN 978-1-4129-7695-4.
21. LINHART, Jiří, PETRUSEK, Miloslav, VODÁKOVÁ, Alena, MAŘÍKOVÁ, Hana. *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-310-5.
22. MATOUŠEK, Oldřich a MATOUŠKOVÁ, Andrea. *Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže*. 3., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-825-8
23. MAREŠ, Petr. *Faktory sociálního vyloučení*. Praha: VÚPSV, výzkumné centrum Brno, 2006. ISBN 80-870-0715-8.
24. MIOVSKÝ, Michal, a kol. *Programy a intervence školské prevence rizikového chování v praxi*. Druhé, přepracované a doplněné vydání. Praha: Klinika Adiktologie 1. LF UK v Praze a VFN v Praze, 2015. ISBN 978-80-7422-394-5.

25. MRAZEK, Patricia J. a HAGGERTY, Robert J. *Reducing Risks for Mental Disorders: Frontiers for Preventive Intervention Research*. Washington, D. C.: National Academy press, 1994. ISBN 0-309-04939-3.
26. NEŠPOR, Karel. *Návykové chování a závislost: současné poznatky a perspektivy léčby*. Vyd. 4., aktualiz. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-908-8.
27. NEŠPOR, Karel a MÜLLEROVÁ, Marie. *Jak přestat brát (drogy): Svépomocná příručka*. Praha: FIT IN, 2006.
28. NEŠPOR, Karel, CSÉMY, Ladislav a PERNICOVÁ, Hana. *Jak předcházet problémům s návykovými látkami na základních a na středních školách*. Praha: Sportpropag, 1996. ISBN 80-260-3877-0.
29. NOŽINA, Miroslav. *Svět drog v Čechách*. 1. vyd. Praha: Koniasch Latin Press, 1997. ISBN 80-85917-36-X.
30. PAULIK, Richard, Ingrid RABEDER-FINK a Alfred UHL. *Suchtprävention in der Schule: Informationsmaterialien für die Schulgemeinschaft erstellt vom Institut Suchtprävention, Linz*. Wien: Wilhelm Bzoch, 2012.
31. PRESL, Jiří. *Drogová závislost: může být ohroženo i vaše dítě?* 2. rozš. vyd. Praha: Maxdorf, 1995. ISBN 80-858-0025-X.
32. RABOCH, Jiří a ZVOLSKÝ, Petr. *Psychiatrie*. Praha: Galén, 2001. ISBN 80-726-2140-8.
33. RADIMECKÝ, Josef. *Úvod do adiktologie - terminologie, modely a přístupy*. In: MARTANOVÁ, Veronika a kol. Učební texty ke specializačnímu studiu pro školní metodiky prevence. Praha: Psychiatrická klinika 1. lékařské fakulty a VFN Univerzita Karlova v Praze, 2007, s. 84-91. ISBN 978-80-254-0525-3.
34. SEN, Amartya. *Development as Freedom*. Anchor: Books 2000. ISBN 03-857-2027-0.
35. SCHEERER, Sebastian a VOGT, Irmgard. *Drogen und Drogenpolitik*. Ein Handbuch. Frankfurt am Main, 1989. ISBN 35-9333-675-8.
36. SKÁCELOVÁ, Jana ZAPLETALOVÁ, et al. *Prevence rizikového chování ve školství*. Druhé, přepracované a doplněné vydání. Praha: Klinika Adiktologie 1. LF UK v Praze a VFN v Praze, 2015. ISBN 978-807-4223-921.

37. SPRINGER, Alfred. *Jugendkultur und Drogengebrauch*. In BROSCHE, Renate a MADER, Rudolf. Sucht und Suchtbehandlung: Problematik und Therapie in Österreich. Wien, 2004. ISBN 37-0072-629-5.
38. UHL, Alfred a SPRINGER, Alfred. *Professionelle Suchtprävention in Österreich: Leitbildentwicklung der österreichischen Fachstellen für Suchtprävention*. Wien: Bundesministerium für soziale Sicherheit und Generationen, 2002. ISBN 3-85010-096-0.
39. WOLFFERSDORFF, Christian. *Drogengebrauch als interkulturelles Phänomen*. In ARNOLD, HELMUT, SCHILLE, HANS-JOACHIM (Hrsg.). Praxishandbuch. Drogen und Drogenprävention. Handlungsfelder - Handlungskonzepte - Praxisschritte. Weinheim, München, 2002. ISBN 3-7799-0783-6.
40. ZÁBRANSKÝ, Tomáš. *Drogová epidemiologie*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2003. ISBN 80-244-0709-4.

Seznam publikace k problematice

Aktivní účast na konferenci s tématem - STEJNÉ A JINÉ VE FILOSOFICKÉ A SPECIÁLNĚPEDAGOGICKÉ REFLEXI. INKLUZIVNÍ ŠKOLA (3. 5. 2018) V rámci konání konference jsem prezentovala svým příspěvkem Jinakost vyloučených lokalit s výstupem publikace pod ISBN 978-80-7603-036-7 (Nakladatelství Karolinum).

Mezinárodní Masarykova konference pro doktorandy a mladé vědecké pracovníky 2018 Konference se konala ve dnech 17. – 21. 12. 2018. Na základě tématu vycházejícího s disertační práce, jsem prezentovala v pedagogické části konference pohled na sociálně vyloučené lokality. Článek s názvem Konzumace alkoholu, návykových látek a kouření u dětí ze sociálně vyloučených lokalit byl vydán ve sborníku Mezinárodní Masarykovy konference 2018. (Národní knihovna ČR akceptovala zápis a přidělení ISBN 978-80-87952-27-6).

VII. Olomoucké sociálně pedagogické dny XX. Mezinárodní konference k problematice osob se specifickými potřebami VII. Konference mladých vědeckých pracovníků Téma konference: Speciální pedagogika a její přínos společnosti Tato konference se konala ve dnech 19. - 20. 03. 2019 na Pedagogické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci, zde jsem se aktivně konference účastnila příspěvkem.

A qualitative analysis of motivations for anabolic androgenic steroid use among non-competitive bodybuilders in the Czech Republic Journal of Physical Education and Sport ® (JPES), 19(1), Art 82, pp. 560 - 566, 2019 online ISSN: 2247 - 806X; p-ISSN: 2247 – 8051; ISSN - L = 2247 - 8051 © JPES Published online: March 31, 2019 (Accepted for publication February 19, 2019)

Ve dnech 11-12. 6. 2018 se konal v SRN Dresden v rámci preventivních dnů kongres na téma - Gewalt und Radikalität (Aktuelle Herausforderungen für die Prävention) Výše zmíněný kongres byl zaměřen na aktuální problematiku islámismu, radikalizace mladých lidí, pedagogické prevence a včasné diagnostice těchto názorových postojů, ale i začlenění osob přicházejících do Evropy z mimo evropského prostoru. Velký prostor kongresu byl věnován hlavně preventivním opatřením nejen z pedagogického pohledu, ale i z pohledu OČTŘ.

Interdisciplinární mezinárodní vědecká konference doktorandů a odborných asistentů QUAERE 2019 Mezinárodní konference se konala ve dnech 24. - 28. 06. 2019, na této konferenci jsem prezentovala dílčí část výsledků z pilotního výzkumu tématu dizertační práce. Článek, který jsem na toto téma zpracovala, jsem prezentovala v recenzovaném sborníku s názvem Interdisciplinární

mezinárodní vědecké konference doktorandů a odborných asistentů QUAERE 2019, ISBN 978-80-87952-30-6. (Národní knihovna ČR akceptovala zápis a přidělení ISBN.)